«Fes-ne cent i erra'n una». Versió d'un conegut refrany castellà (i II)

Per Carles Riera

NOTA DE L'EDICIÓ: A fi d'unificar aquesta segona part de l'article amb la primera, la numeració de les notes al peu de pàgina continua on va quedar en el número 126.

PROVERBIS EQUIVALENTS

Un cop descartats els refranys no equivalents al castellà *«Por un perro...»*, vegem ara els que tenen un grau d'afinitat major o que equivalen, de fet, a la parèmia castellana.

1. ***Per pintar una mona em diuen pintamones.*** O: ***Perquè una volta vaig pintar una mona, tots em diuen pintamones***

A. Seuba – M. Giménez, *Refranys i aforismes* (1993), i Víctor Pàmies, *Dites. cat.* (2012) proposen aquest refrany com a equivalent del castellà. L'explicació, d'acord amb aquest darrer autor seria aquesta: «Quan et retreuen una errada única contínuament, encara que no hi hagis persistit.»

Eugeni S. Reig, en els seus «Comentaris al Diccionari Normatiu Valencià (VI)»[5], en l'apartat «Fraseologia lèxica que falta en el *DNV*» assenyala el refrany *Perquè una volta vaig pintar una mona, tots em diuen pintamones*.

En un article («El morter sempre fa pudor d'alls») dins *Diari de Terrassa*, Josep Ballbè i Urrit escriu el següent: «[...] se m'acut pensar en el recargolament i la rancúnia que sovint solem aplicar envers els qui ens han fallat una sola vegada. Dessota la dita del *"maté un perro y me llaman mataperros"*, hi ha qui mai no deixa refer ponts i reconduir lligams/relacions, negant el perdó. Per als nostres verals, "com que han vist mossegar un gos, ja tothom li diu rabiós" i "per pintar una mona, em diuen pintamones"» (28-XI-2021).

5. Recollits en *Diari la Veu* Hemeroteca 2013-2019, 21-V-2014.

Creiem que la segona opció s'ajusta més al significat del refrany castellà.

2. ***Fes-ne cent i no en faces una que no en faràs ninguna.*** O: ***Fes-ne cent i erra'n una, i ja no hauràs fet res. Qui en fa cent i no en fa una, com si no en fera ninguna. Fes-ne cent i erra'n una.***

Joan M. Borràs i Jarque, en el seu treball «Refrans i modismes valencians», dona el significat del refrany *Fes-ne cent i no en faces una que no en faràs ninguna*: «Que ningú s'entere de cap malifeta teua, pero si te n'escaroten una, estaràs difamat per les cent i més» (p. 158).

El mateix refrany, amb una petita variant, fa: *Fes-ne cent i erra'n una, i ja no hauràs fet res*[6]. O la mateixa, però sense coma: *Fes-ne cent i erra'n una i ja no hauràs fet res*[7]. O, segons, Sebastià Farnés, *Paremiologia catalana, Fes-ne cent i erra'n una, ja no hauràs fet res* (p. 28), igual en Anna Parés, *Tots els refranys catalans* (p. 399).

I també Adolf Gisbert, *Refranyer temàtic*, aporta: *Qui en fa cent i no en fa una, com si no en fera ninguna.* Del qual dona la següent explicació: «Constata la injustícia que es produeix quan a alguna persona complidora o justa la troben en falta o equivocació» (p. 351). I afegeix: «Equivalent en castellà: *Por un gato que maté, me llamaron matagatos | Por un perro que maté, mataperros me llamaron.*»

Joan Soler Amigó (dir.), *Tradicionari*, p. 74, recull el refrany *Fes-ne cent i erra'n una*, que és una versió reduïda o sintètica de les altres. O la variant: *Fes-ne cent i erra'n un*[8].

Consignem, encara, algunes altres fonts amb el mateix refrany, però amb l'error d'escriure *erren* o *erran* per *erra'n*: *Fes-ne cent i erren una*[9], *Fes-ne cent i erran una*[10], Fes-ne cent, i erran una[11], *Fes-ne cent i erren una, com si no haguesses fet res*[12]. O *arra'n* per *erra'n*: *Fes-ne cent i arra'n una i com si en feces ninguna*[13].

CONCLUSIÓ

Els dos refranys catalans equivalents al castellà *«Por un perro que maté, mataperros me llamaron»*, o variants, són 1) ***Perquè una volta vaig pintar una mona, tots em diuen pintamones***, o, en versió més sintètica, ***Per pintar una mona em diuen pintamones***, i 2) ***Fes-ne cent i erra'n una, i ja no hauràs fet res***, o, en versió més sintètica, ***Fes-ne cent i erra'n una.***

6. Festa.cat, «Dites catalanes populars», 2006, *http://www.festa.cat/dites/1/populars* (cf. PCCD).
7. Vicent Agulló, «Música, festa i parèmia. Un bloc temàtic per a gaudir de les nostres arrels», Alcoi, 2021 (cf. PCCD).
8. Francesc Pi i Virgili, «Literatura oral al Baix Gaià», Estudis Altafullencs, núm. 9 , p. 31 (cf. PCCD).
9. Joan Amades i Gelats, *Números meravellosos*, 1930[1], ed. d'Editorial Selecta: 1982, p. 228 (cf. PCCD).
10. Pere Muñoz (dir.), *Refranys dels vells de les nostres terres*, Flix 1979, p. 76 (cf. PCCD).
11. Antoni Cortès i Manyà, *Dites i refranys a Bot* (Terra Alta), 1987 (cf. PCCD).
12. Carme Meix, Gandesa (Terra Alta), 2010 (cf. PCCD).
13. Hèctor Moret i Coso, *Lo Molinar popular catalana del Matarranya i Mequinensa. 3. Gèneres menors de la literatura popular. «Fer i desfer»*. Instituto de Estudios Turolenses- Associació Cultural del Matarranya, Calaceit 1995, p. 33 (cf. PCCD).

BIBLIOGRAFIA

Alcover, Antoni M. – Francesc de B. Moll, *Diccionari català-valencià-balear*, Moll, Palma de Mallorca 1930-1962, 10 vols. (en sigla, DCVB).

Alzamora Bisbal, Jaume, *Espigolant dins l'antigor. Refranys i dites de la nostra terra*, Editorial Moll, Palma 2008.

Bassa, Ramon; Miquel Cabot, Ramon Díaz; Joan Lladonet, *Qui barata, el cap es grata. Els refranys i les frases fetes*, Editorial Moll, Palma 2000.

Borràs Jarque, Joan M. «Refrans i modismes valencians», dins *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura,* xxv, cuaderno II (abril-juny 1949).

DCVB → Alcover- Moll.

Doval, Gregorio, *Refranero temático espanyol*, Ediciones del Prado, Madrid 1997.

Espunyes Esteve, Josep, *Dites, locucions i frases fetes de Tresponts avall. Amb la correspondència en castellà*, Garsineu Edicions, Tremp 2006.

_____, *Dites, locucions i frases fetes*, Proa Edicions, Barcelona 2007.

_____, *Mil dites ponentines*, Edicions de 1984, Barcelona 2021.

Esteve, Joaquin; Joseph Belvitges; Antonio Juglá y Font, *Diccionario catalan-castellano-latino*, i i ii, Oficina de Tecla Pia viuda, Barcelona 1803-1805.

Farnés Badó, Sebastià, *Paremiologia catalana comparada* iii, Columna Edicions, Barcelona 1992.

Gisbert, Adolf, *Refranyer temàtic amb breu explicació de significat i lèxic, referència a equivalents, similars i contraris, i corresponents i similars en castellà*, Ajuntament de Godella, 2011 (sense paginació).

Gomis Mestre, Cels, *Zoologia popular catalana*, Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona 1910.

González, Antonio, *Gotas de sabiduría. Refranes y proverbios universales para pensar y educar*, Editorial CCS, Madrid 2000.

Junceda, Luis, *Diccionario de refranes, dichos y proverbios*, Espasa Calpe, Madrid 2004.

Massana Mola, Josep M., *Diccionari de lleidatanismes*, Pagès Editors, Lleida 2004.

Miró Borràs, Oleguer, *Aforística mèdica popular catalana confrontada ab la altres llengües*, Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona 1900.

Pàmies Riudor, Víctor, *Dites.cat. Locucions, frases fetes i refranys del català*, Editorial Barcanova, Barcelona 2012.

Parés Puntas, Anna, *Tots els refranys catalans*, Edicions 62, Barcelona 1999.

Perramon Barnadas, Sever, *Proverbis, dites i frases fetes de la llengua catalana*, Editorial Millà, Barcelona 1979.

PCCD = Paremiologia catalana comparada digital (en línia)

Serra Boldú, Valeri, *Folklore de la pagesia*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1987 (1a. ed.: 1918).

Seuba Freixas, A.; Giménez Sales, M. *Refranys i aforismes tradicionals catalans*, Seuba Edicions, Barcelona 1993.

Soler Amigó, Joan (dir.), *Tradicionari. Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 2005, p. 74 (en línia dins «Expressions i refranys» de la font *enciclopèdia.cat*). ✪